

УДК 811.111(415)

Д. В. Полгородник

Запорізький національний університет,
аспірант кафедри англійської філології

СТАТУС АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ІРЛАНДІЇ

У статті розглядається проблема визначення статусу англійської мови в Ірландії. Не зважаючи на тривалу традицію структурно-семантичних досліджень, особливості мовної ситуації та процеси утворення двомовних спільнот потребують уточнення. Враховуючи ознаки, властиві соціолінгвістичній характеристиці мов, та риси, характерні для типології мовних ситуацій, були виділені наступні критерії визначення статусу мови: ступінь мозаїчності лінгвального ландшафту та генетичної і типологічної близькості контактуючих систем, демографічний чинник, обсяг закріплених за мовою функцій, самоідентифікація лінгвальної приналежності. Хоча на сучасному етапі англійська мова залишається престижним засобом спілкування для більшості населення країни, усвідомлення ірландцями своєї національної ідентичності спричиняє відродження автохтонного лінгвокультурного елементу шляхом запровадження певних заходів мовної політики. До них належать включення ірландської мови в перелік обов'язкових шкільних дисциплін та її використання у засобах масової інформації. Ці заходи не обмежуються регіонами домінування ірландської мови і культури (Гелтахт), а поширюються на всю територію Ірландії. В той же час мови нечисленних соціальних груп (мова шелта і ольстерсько-шотландська) впливу на статус англійської мови не мали. Особливі історичні та соціальні умови взаємодії ірландської та англійської лінгвокультур призвели до формування нової культури гібридного типу і зумовили особливості перебігу та результати мовного контактування. Двомовність в Ірландії функціонує у формі білінгвізму, оскільки як англійська, так і ірландська мови використовуються в державі і мають однакові функціональні можливості.

Ключові слова: лінгвокультурне контактування, контактуючі мови, англійська мова Ірландії, білінгвізм, диглосія

Питання лінгвокультурного контактування, зокрема взаємодія англійської мови з автохтонними системами, які функціонують на територіях її поширення, набувають актуальності (Б. Качру, Д. Крістал, Е. Шнайдер, П. Традгіл). Достатню увагу приділено структурно-семантичним особливостям англійської мови, проте специфіка мовної ситуації (термін Н. Б. Мечковської [2, с. 160]) і процеси формування білінгвальних спільнот залишаються недостатньо вивченими. Втім, певна зацікавленість цими питаннями вже намітилась, про що свідчать роботи, які стосуються специфіки співіснування англійської та ірландської мов в Ірландії (А. Блісс, Т. П. Долан, Д. О'Муїрїте, Л. Тодд, Р. Хікі). В ситуації англо-ірландської двомовності спостерігається низка різномірних модифікацій. Ірландська та англійська мови виконують певний обсяг комуніка-

тивних функцій, більшість з яких реалізується англійською мовою, хоча статус англійської мови в Ірландії залишається остаточно невизначеним.

Мета статті полягає у визначенні статусу англійської мови в Ірландії і передбачає розв'язання таких завдань: виділити типологічні ознаки мовних ситуацій та критерії, релевантні для опису мов, комплексно охарактеризувати мовну ситуацію Ірландії.

Мовну ситуацію розуміють як «сукупність мов і мовних утворень, які обслуговують певний соціум (етнос і політичне об'єднання) в межах певного регіону, політико-територіального об'єднання або держави» [2, с. 160]. Кожній з мов-учасниць властивий певний мовний статус. Вважаємо за необхідне урахування низки критеріїв, запропонованих у соціолінгвістичних розвідках [2; 3]: ступінь мозаїчності лінгвального ландшафту та генетичної і типологічної близькості контактуючих систем, демографічний чинник, обсяг закріплених за мовою функцій, самоідентифікація лінгвальної приналежності.

Ступінь мозаїчності лінгвального ландшафту в ситуації взаємодії англійської та ірландської лінгвокультур є незначним. Привнесена германська мова протягом тривалого часу (з XII ст.) співіснувала з автохтонною ірландською мовою, а також з маргінальними системами – невеликою за кількістю мовців ольстерсько-шотландською та креольською мовою шелта [6], функціонально обмеженими рівнем внутрішньогрупового спілкування і неконкурентоспроможними порівняно з англійською та ірландською мовами.

З огляду на типологію мовних систем, контакт англійської мови з ірландською можна охарактеризувати як такий, що відбувається між генетично спорідненими системами, які співвідносяться з різними мовними групами (германською та кельтською індоєвропейської мовної сім'ї). З одного боку, це стримує процеси лінгвокультурної взаємодії, зменшує ступінь її інтенсивності та глибини. З іншого боку, генетична відстань і типологічні розбіжності між контактуючими системами, разом із фактором престижності англійської мови, стимулювали ситуацію мовного зсуву, що позначився у переході на англійську мову. Аналізуючи шляхи взаємодії двох лінгвокультур, зазначаємо, що англо-ірландське мовне контактування відбувалося між системами з тривалою культурною традицією та гомогенним алфавітом на латинській основі. Вищезазначені чинники сприяли усуненню перешкод в процесі мовного контактування та закріпленню певних комунікативних функцій за англійською мовою.

Про інтенсивність та плідність англо-ірландської взаємодії свідчать лінгвоніми, які сьогодні уживаються на позначення варіанту англійської мови в Ірландії та в яких експліковано важливість обох мов-учасниць контактування: *Irish English, Hiberno-English, Anglo-Irish*.

З огляду на демографічний чинник формування особливостей мовної ситуації в Ірландії, впливовими виявилися тип і кількість носіїв англійської та ірландської мов. Згідно статистичним даним [6], англійська як перша рідна мова визнається приблизно 93 % населення Ірландії, а як друга рідна – 6 %. Ірланд-

ська мова є першою рідною для 3 % мешканців, а другою – для 22 %. Ці факти підтверджують, що англійською мовою в якості рідної володіє усе населення Ірландії (99 %). Тут зауважимо, що рідну мову (мови) розуміємо як таку (такі), що засвоюється (засвоюються) людиною в ранньому дитинстві шляхом наслідування дорослих [1, с. 532]. Це визначення є основою і для поняття «друга рідна мова». Загалом, проблеми визначення першої та другої рідної мови вирішуються досить нечітко, особливо у двомовному або багатомовному суспільстві.

Стосовно обсягу функцій, закріплених за мовою, слід наголосити на правовому статусі мови, її стандартизованості та навчально-педагогічному статусі. Англійська є офіційною мовою Ірландії [5]. Їй властива стандартизованість [8, с. 26-27], а в школах за межами ірландськомовних регіонів (Gaeltacht) усі предмети викладаються англійською [13].

Загалом, різновид англійської мови Ірландії розглядався у дослідженнях як національний (Куреня О.О.) та регіональний (Власова О.В.) варіанти, а також як діалект (Маковський М. М., Адамс Г. М., Бейлі Р. У.) англійської мови. Одноставної думки щодо його статусу досягнуто не було. Зважаючи на те, що відмінності між діалектом і варіантом мови виявляються в трьох основних напрямках – соціальному, функціональному і структурному, ми вважаємо, що англійська мова в Ірландії є національним варіантом англійської мови.

В соціальному аспекті як варіант національної мови вона має всеосяжний характер і обслуговує усю мовну спільноту (на відміну від діалекту, який би міг обслуговувати лише його частину). Крім того, ірландський варіант англійської мови функціонує в усіх сферах соціальної діяльності: офіційно-дипломатичній (як засіб офіційного спілкування), освітній (як засіб навчання), інформаційній (засоби масової інформації), культурній (література і мистецтво), рекламній, розважальній тощо. Варіант національної мови є сукупністю територіально обмеженого варіанту літературної мови і діючих в межах його ареалу територіальних діалектів, що є характерним для ситуації в Ірландії, оскільки ірландська англійська є континуумом подібних діалектів і розмовних варіантів [8], які зберігають ряд «ключових фонетичних рис, основних параметрів і... прагматичних особливостей, очевидних в ситуації спілкування» [10, с. 98].

Необхідно відзначити, що ставлення ірландців до англійської мови неоднозначне. Хоча вона є рідною для більшості населення, в мовному колективі присутнє небажання відкрито це визнати, оскільки саме ірландська мова символізує спадкоємність ірландської культури і зв'язок з кельтським корінням [9]. Для багатьох жителів Ірландії надання однакового статусу англійській та ірландській мовам означає відкрите визнання та підтримку мови колишніх колонізаторів [8, с. 23]. В результаті цього склалася парадоксальна ситуація: хоча лише невеликий відсоток населення Ірландії вільно володіє ірландською мовою, саме вона є символом «ірландськості» («irishness» [12]). Проте, не можна повністю виключати той факт, що мовна самобутність ірландців виражається також у специфічному варіанті англійської мови. Нерідко саме це дозволяє на-

селенню країни підкреслити свою приналежність до спільної етнічної групи [10, с. 97].

Очевидно, що роль автохтонної ірландської мови є меншою, а ірландськомовна культура може вважатися міноритарною культурою Ірландії і визначає стиль буття лише в окремих регіонах (Gaeltacht). Ірландська мова є символом національної та культурної ідентичності ірландців в силу цілого комплексу причин, серед яких – патріотичні настрої та кельтське коріння («*We are Irish, and very proud of our culture, heritage and beautiful country*» [11]), заходи, що проводяться державою з метою збереження та відродження мови.

Для систем, в яких паралельно функціонують дві мови, використовуються терміни диглосія та білінгвізм. Окремі дослідники [9] припускали можливість існування диглосної ситуації в Ірландії. Нагадаємо, диглосію розуміють [7] як співіснування декількох мов або варіантів однієї мови з високим елітарним та низьким розмовним регістрами. Це передбачає різницю у функціональному використанні мов. З цих причин ми вважаємо, що диглосія не є релевантною для визначення мовної ситуації в Ірландії, оскільки як англійська, так і ірландська мови функціонують в державі і мають однакові функціональні можливості.

Стосовно білінгвізму можна сказати, що цей термін є більш прийнятним, зважаючи на те, що білінгвізм в широкому сенсі необхідно розуміти як «володіння двома мовами і регулярне переключення з однієї мови на іншу залежно від ситуації спілкування» [4, с. 9] і це цілком відповідає ситуації в Ірландії.

Отже, вищезазначені факти вказують на унікальність мовної ситуації в Ірландії: з одного боку існують провідні позиції англійської мови, з іншого – культурна значимість ірландської стимулює розвиток двомовності. Англо-ірландська двомовність функціонує у формі білінгвізму, а не диглосії, оскільки як англійська, так і ірландська мови використовуються в державі і мають однакові функціональні можливості. Втім, білінгвізм в Ірландії – не симетричний, оскільки мови різняться як за кількістю носіїв, так і за рівнем престижності.

Перспективним вважаємо дослідження особливостей англо-ірландського білінгвізму та визначення статусу ірландської мови.

Література

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / Ахманова О. С. – М. : Сов. энциклопедия, 1969. – 608 с.
2. Мечковская Н. Б. Общее языкознание. Структурная и социальная типология языков / Мечковская Н. Б. – М. : Флинта, Наука, 2001. – 312 с.
3. Нешиченко Г. П. Языковая ситуация в славянских странах: Опыт описания. Анализ концепций / Нешиченко Г. П. – М. : Наука, 2003. – 279 с.
4. Розенцвейг В. Ю. Основные вопросы теории языковых контактов / В. Ю. Розенцвейг // Новое в лингвистике. – М. : Прогресс, 1972. – Вып. VI. – С. 5–24.
5. Bunreacht na hÉireann. Constitution of Ireland – Dublin : The Stationery Office, 2013. – 239 p.
6. Ethnologue: Languages of the World. Ireland. / Lewis M. Paul, Gary F. Simons, Charles D. Fennig (eds.). – Dallas, Texas : SIL International, 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ethnologue.com/country/IE>. (Дата звернення: 30.08.2016)

7. Ferguson C. A. Diglossia / Ferguson C. A. // *Language in Culture and Society* / ed. Dell Hymes. – New York : Harper and Row, 1954. – P. 429–439.
8. Hickey R. *Irish English. History and present-day forms* / R. Hickey. – Cambridge : Cambridge University Press, 2007. – xx + 504 p.
9. Hickey R. Language use and attitudes in Ireland. A preliminary evaluation of survey results / R. Hickey // *Sochtheangeolaíocht na Gaeilge* / ed. by B. Ó Catháin // *Léachtaí Cholm Cille*. – 2009. – No. 39 – P. 62–89.
10. Hickey R. *Standard Irish English* / R. Hickey // *Standards of English. Codified varieties around the world* / ed. by R. Hickey. – Cambridge : Cambridge University Press, 2012. – P. 96–116.
11. Institute of study abroad Ireland : Ireland global summer programs 2016 ages 14-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.isaireland.com/wp-content/uploads/2015/05/2016-SUMMER-CAMP-ISAI-INFORMATION-PAK1.pdf>. (Дата звернення: 29.08.2016)
12. Moffat J. *Paradigms of Irishness for Young People in Dublin* / Joseph Moffat. – Maynooth : The National University of Ireland Maynooth, 2011. – 454 p.
13. Stenson N. In defense of decoding / Stenson, N. and Hickey T. M. // *Journal of Celtic Language Learning*. – North American Association for Celtic Language Teachers, 2014. – Vol. 18. – P. 11–40.

References

1. Ahmanova O. S. *The glossary of linguistic terms* / Ahmanova O. S. – Moscow : Sovetskaja jenciklopedija, 1969. – 608 p.
2. Mechkovskaya N. B. *General Linguistics. Structural and social typology of languages* / Mechkovskaya N. B. – Moscow : Flinta, Nauka, 2001. – 312 p.
3. Neschimenko G. P. *Language Situation in the Slavic countries: Experience of description. The analysis of concepts* / Neschimenko G. P. – Moscow : Nauka, 2003. – 279 p.
4. Rosenzweig V. Y. The main questions of the theory of contacts / Rosenzweig V. Y. // *New in linguistics*. – Moscow : Progress, 1972. – Vol. VI. – P. 5–24.

Polgorodnyk D.

THE STATUS OF THE ENGLISH LANGUAGE IN IRELAND

The article is devoted to the problem of determining of status of the English language in Ireland. Despite a long tradition of structural and semantic research, the language situation and the formation of bilingual communities still require clarification. Considering the features, which are common to the sociolinguistic characteristics of languages and factors commonly found in the typology of language situations we distinguish specific criteria for the determination of the status of the language. These criteria are: the degree of linguistic variety in close unity with the genetic and typological commonness of the systems in contact, demographic factors, the amount of functions assigned to language and the linguistic self-definition. It can be said that a number of extra-linguistic factors resulted in the contact situation that took place in the nonhomogenous Irish society. In addition, language served as a means of social differentiation and identity of speakers in the mentioned situation. At the present time the English language remains a prestigious means of communication for the majority of the population in Ireland. Nevertheless, the awareness of the Irish national identity entails the revival of the indigenous linguocultural elements by the introducing of certain measures of language policy. These include the inclusion of the Irish language in the list of compulsory school subjects and its use in the media and elsewhere. The mentioned activities are not limited to the regions where the leading role is assigned to the Irish language and culture (known as Gaeltacht or Gaedhealtacht, in other words – regions where Irish is the predominant vernacular; or language of the home) and cover the entire territory of Ireland. At the same time

the languages of a few social groups – Shelta (a language spoken by Irish Travellers) and Ulster Scots (the dialects of Scots spoken in parts of Ulster) – had little impact on the status of the English language. The specific historical and social conditions of interaction between the Irish and the English languages and cultures led to the formation of a new hybrid culture and determined the peculiarities and results of linguistic contact. Thus, the language situation in Ireland can be identified as bilingual, since both the English and the Irish languages are used in the country and have the same functions. However, bilingualism in Ireland is not balanced whereas languages differ in the number of users and in terms of prestige.

Key words: *linguocultural contact, contacting languages, Irish English, bilingualism, diglossia.*